

równanie:

$$H_2 = \frac{\lambda_0 (Q_1 + Q_2)^2 L_0}{D_0^5} + \frac{\lambda_2 Q_2^2 L_2}{D_2^5} + \frac{16}{\pi^2} \frac{Q_2^2}{D_2^5 \cdot 2g} \dots (b)$$

Równania (a) i (b) zawierają tylko dwie niewiadome Q_1 i Q_2 ; możemy je zatem z tych równań znaleźć.

RUCH WODY W KANAŁACH I RZEKACH.

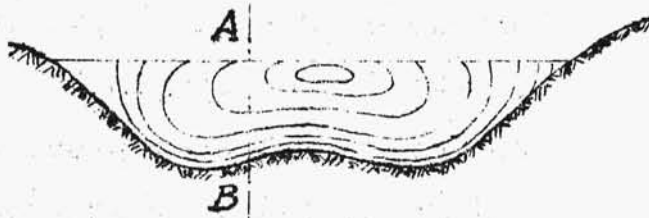
225. Niech będzie kanał o dowolnym, ale niezmiennym przekroju, przez który płynie woda. Kanał niech będzie ustawiony pochyło - ze spadkiem, w tych warunkach ruch wody w kanale powinien być przyspieszony, gdyż każda cząstka wody tak się porusza, jak ciężki punkt po pochyłości. w rzeczywistości obserwujemy od pewnego miejsca kanału ruch jednostajny - z prędkości niezmienną. wynika to skutkiem oporów, które powstają podczas ruchu cieczy. Opory te wzrastają z kwadratem prędkości ruchu i dlatego prędkość jest zmniejszana, aż wreszcie ruch stanie się jednostajnym.

Obserwując ruch wody w kanale, dostrzegamy, co się daje przyrządami stwierdzić, że w różnych punktach przekroju cząstki wody posiadają różne prędkości

Nawet cząstki, przepływające przez ten sam punkt, mają prędkości zmienne, różniące się zresztą jedna od drugiej nie wiele. Nazywamy ten objaw **pulsowaniem wody**. Przy roztrzęsaniach naszych nie będziemy uwzględniali pulsowania wody, przyjmując, że w obranym punkcie przekroju wszystkie cząstki przepływają ze stałą niezmienną prędkością.

226. Przypuśćmy, że w obranym przekroju poprzecznym kanału lub rzeki mamy znalezione prędkości cząsteczek w bardzo wielu punktach tego przekroju.

Prędkości te będą, jak już było wyżej wspomniane, w różnych punktach różne. Wybierzmy w przekroju te

rys. 148

punkty, które posiadają jednakową prędkość i połączmy je krzywą ciągłą. Otrzymamy linię, którą nazwiemy **linią jednakowych** /

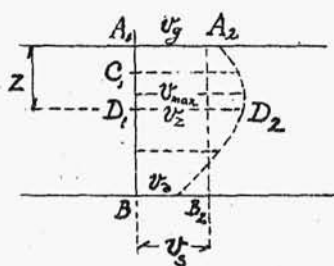
prędkości / **izotachą** /. Linię takich możemy wykreślić dowolną liczbę; każdej linii odpowiadać będzie pewna określona prędkość. Izotachy przy dnie i brze-

gach przebiegają mniej więcej równoległe do nich, wznoszą się ku górze i przy zwierciadle wody dążą jak gdyby do zamknięcia się.

227. Obierzmy w przekroju prostą pionową AB . Zbadajmy prędkości w punktach, wziętych na tej prostej. Zobaczymy, że najmniejsza prędkość będzie przy dnie; im wyżej od dna będziemy brali punkty, tem prędkości będą większe.

Największa prędkość będzie w bliskości zwierciadła wody, zwykle poniżej zwierciadła wody.

Miejsce największej prędkości zależy w pewnym stopniu od kierunku wiatru, od kształtu przekroju i od miejsca, gdzie obraliśmy prostą AB .

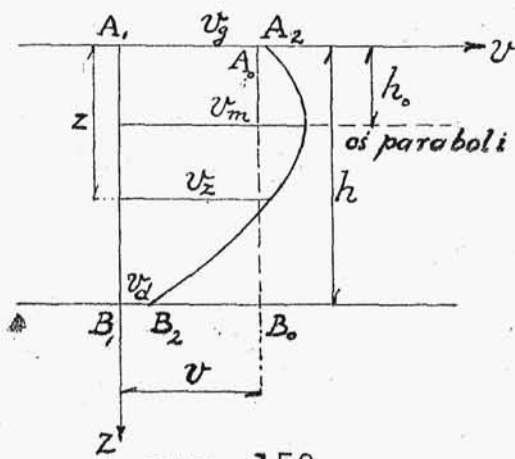
rys. 149

Aby lepiej uwidocznic zmianę prędkości w różnych punktach przekroju, postępujemy w taki sposób: na prostej pionowej AB , odkładamy głębokości $z = A, D$, liczone od zwierciadła wody, na których mamy zmierzone prędkości v_z . Na prostej poziomej odkładamy

w odpowiedniej skali wartość prędkości $v_z = D_1 D_2$. Końce odcinków takich, jak $D_1 D_2$ łączymy linią ciągłą; otrzymujemy w ten sposób krzywą prędkości w różnych punktach na obranej prostej pionowej.

Jak już mówiliśmy, największa rzędna tej krzywej znajduje się zwykle na pewnej głębokości pod swobodną powierzchnią.

Zazwyczaj przyjmuje się, że wspomniana krzywa jest parabolą z osią równoległą do zwierciadła, znajdującą się w odległości h_0 od niego. Według Bazin'a równanie tej paraboli względem osi poziomej (v) i pionowej (z) jest:

rys. 150

$$v_z = v_m - \mathcal{J}(z - h_0)^2,$$

gdzie v_z jest to prędkość na głębokości z pod swobodną powierzchnią; v_m jest to największa prędkość cząstek, płynących na głębokości h_0 pod swobodną powierzchnią; $\mathcal{J}$ pewien współczynnik.

228. Dla ułatwienia sobie późniejszych obliczeń możemy zamiast zmiennych prędkości na danej prostej pionowej przyjąć pewną średnią prędkość $\bar{v}$, z którą płyną wszystkie cząstki na danej prostej.

Wartość prędkości $\bar{v}$ znajdujemy z tego warunku, że pole prostokąta $A, A_0 B_0 B$, jest równe polu $A, A_2 B_2 B$.

Według Bazin'a średnia prędkość

$$\bar{v} = 0,785 \cdot v_m$$

Nieraz przyjmują przy przekrojach foremnych

$$v = (0,82 \sim 0,9) \cdot v_g$$

gdzie v_g jest prędkością cząstek na swobodnej powierzchni.

Cząstki wody które posiadają prędkość równą średniej prędkości, płyną na głębokości około $0,63h$, pod swobodną powierzchnią, gdzie h jest całkowita głębokość kanału lub rzeki.

Prędkość v_s cząstki, płynącej tuż przy dnie kanału ma wartość:

$$v_s = (0,25 \sim 0,75) \cdot v_g$$

Według Bazin'a ta wartość

$$v_0 = 0,75 \cdot v.$$

229. W poprzednim artykule mówiliśmy o s r e d-
n i e j prędkości na danej prostej pionowej.

Przypuśćmy, że znaleźliśmy wartości średnich prę-
dkości dla wielu prostych pionowych, wziętych w danym
przekroju poprzecznym kanału lub rzeki.

Odkłóźmy wartości tych prędkości od prostej KL
poziomej, poprowadzonej prostopadle do ruchu wody, ja-
ko odcinki w pewnej skali.

rys. 151

Końce odcinków takich

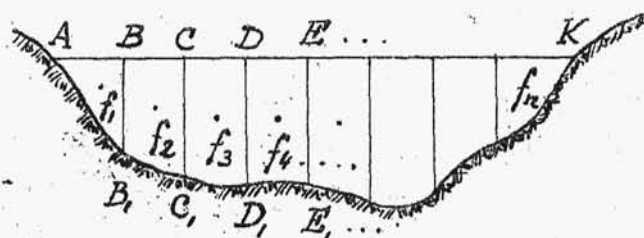
$$A'B' = v', A'B'' = v''$$

i t.d. połączmy linią
ciągłą, otrzymamy wów-
czas krzywą średnich
prędkości w danym
przekroju poprzecz-
nym.

Jeżeli pole $KK'L'L$ zastąpimy równoważnem
polem prostokąta KK_0L_0L , którego podstawa
= KL , wówczas wysokość tego prostokąta KK_0
= LL_0 da nam pewną prędkość v , którą nazwać

możemy średnią prędkością w danym przekroju poprzecznym.

230. Średnią prędkość w danym przekroju możemy też znaleźć w następujący sposób:

rys. 152

Przekrój poprzeczny kanału lub rzeki dzielimy na dostatecznie wąskie części prostymi pionowymi BB_1, CC_1, DD_1 i t.d.

Znajdujemy wartości pól i środki ciężkości poszczególnych otrzymanych figur: $ABB_1, BB_1C_1C_1, CC_1D_1D_1$ i t.d. Niech te pola będą: $f_1, f_2, f_3, \dots, f_n$.

Przypuśćmy, że przy pomocy odpowiednich przyrządów zmierzylismy prędkości w znalezionych środkach ciężkości pól f_1, f_2, f_3 i t.d. Niech to będą prędkości $v_1, v_2, v_3, \dots, v_n$. Ilości wody, przepływające przez poszczególne pola, będą:

$f_1 v_1, f_2 v_2, \dots, f_n v_n$. Zatem całkowity wydatek otrzymamy: $f_1 v_1 + f_2 v_2 + \dots + f_n v_n$,

albo skrócenie: $\sum f_i v_i$. Oznaczmy pole całego przekroju przez f , które winno $= f_1 + f_2 + f_3 + \dots + f_n$, albo $= \sum f_i$, oraz średnią prędkość wody w danym przekroju oznaczmy przez v , wówczas ten sam wydatek możemy określić ze wzoru:

$$\sum f_i \cdot v \quad \text{Zatem} \quad f \cdot v = \sum f_i v_i ;$$

stąd średnia prędkość

$$v = \frac{\sum f_i v_i}{\sum f_i} .$$

231. W następnych obliczeniach mieć będziemy przedewszystkiem z prędkością średnią do czynienia. W praktyce ważne znaczenie, prócz tego, mieć będzie prędkość wody przy dnie v_d .

Zbyt wielka prędkość przy dnie - psuje dno, rozmywając je; zbyt mała - powoduje osiadanie drobnych cząstek, które zwykle są unoszone przez wodę. Warto więc poznać te granice prędkości v_d przy dnie, których nie należy przekraczać ani w jedną ani w drugą stronę.

Niżej w tablicy podane są te wartości v_d , przy

których woda j e s z c z e nie porywa z dna cząste-
czek tego czy innego wymiaru:

Rodzaj podłoża	ϕ ziaren	$v_d [\frac{m}{sek}]$
muł i glina garncarska	0,2 mm.	0,08
drobny piasek rzeczny	0,5 "	0,11
drobny żwirek	1,5 "	0,22
żwir	20 "	0,65
kamienie - okrąglaki	40 "	0,75
" większe mieszane	40 - 50	1,00
" duże	200	2,00
dobry mur na zaprawie cementowej		2,50
kanały żeliwne / lub rury /		3,00

Ostatnie dwie liczby podają graniczne prędkości dopuszczalne dla podanych materiałów. Prędkości większe sprzyjają wycieraniu ścianek kanałów podanych, szczególnie, jeśli woda niesie piasek i żwirek.

Dodać tu jeszcze trzeba: jeśli woda płynąca zawiera lekkie zamięcenie i jeśli nie życzymy sobie osiadania na dnie tych metów, wówczas prędkość $v_d \gg$

$\gg 0,25 \frac{m}{sek}$; jeśli zachodzi obawa osiadania drobnego piasku, unoszonego przez wodę, należy dawać

$$v_d \gg 0,50 \frac{m}{sek}.$$